

על הכרעות גורליות: אנטיתיזות

מאת

שלום רוזנברג

המצב הוא הכרח המציאות, והוא מהוות מעבר לחלוקת הדעות, תרומה חיובית לדין הפליטי. אולם עלייך חייב זה קיימת גם שלילה. אם יורשה לי להשתמש במתודת הסכימטית של הרכבי עצמו, אומר שהסכמה המרכזית נעוצה לדעתך לא בנסיבות של ניתוחו אלא במידה נוספת שבספר, בהשוואה לכינוי החשובים הקודמים. יש בו, לא רק קריאה לראייה רצינלית של המציאות וביעותיה, והכרת האופציות והסתכנות הכרוכות בהן, נתוספה על טענות אלו תיזה חדשה: הבחירה בין האופציות השונות תלויות בסוג המנטליות של הבוחר.

מלחמת בני האור בבני החושך

המכשלה הנדולה של הספר נעוצה לדעתך בעובדה שהניתוח מתבסס על קונצפציה דוד אליסטי, ולא דיאלקטית. אנסה להסביר את עצמי. קונצפציה דואליסטיות היא אותה עמדה המכחינה באופן כולני בין שתי דוקטרינות, או בין שתי קבוצות של אידיאות ושל אנשים, האחת חיובית, השנייה שלילית, האחת של בני האור, השנייה של בני החושך, בני בריתו של השטן. ספרו של הרכבי בנוי על קונצפציה

כתבתה של תגובה זו על ספרו של פרופ' יהו"ר שפט הרכבי "הכרעות גורליות"¹ קשה במירוח. אם כי נוטה אני להסכים לרובות ממסקננותיו המעשיות, סבור אני שהטעונים שהציג הרכבי להגן על עמדתו מוטעים ואף — במידת מה — מסוכנים. החיבור שבגיניתו של הרכבי נעוץ בעובדה שאמנם לא חלות עליו האשמהות של קווצר אמונה, התרפסות בפני זרים, ריפוי לאומי וצדוי (68), היהות והספר אכן בניו על יסוד פרגמטי תוך "шиקול קרכל האפשר של התוצאות הצפויות", דבר קשה למצוא אותו בכל אחת ספרות המערבת ניתוח "קר" זה בטיעונים אידיאולוגיים ומוסריים המתעלמים מהמציאות הריאלית האוצרית בה אנו חיים.² ניתוח רצינוני של

¹ עם עובד 1968. מספרי העמודים עליהם אני מתיחס נתונים בגוף המאמר בין סוגרים מרובעים.

² לדעתו בספרות זו מעורבים שלושה מיini שיקולים. הטענות מבוססות על עניינים פוליטיים פרגמטיים, ועל עקרונות מסוימים, יש בזה משום חיבוב, אך גם על אמונה באיזו שהיא השגחה נסתרת שתשמר אותנו במידה והתנהגותנו תתאים לחובותינו המוסריים.

פוטם של הטיעונים נראהתי לי הכרחית. אסור לקבל את ההנחה שחייב העם חייב להעשה על-ידי הטעות, כשלים לגויים או אמצעים אחרים מעין אלה. הגישה הדואליתית ההורכת ומשתרשת בינוינו מזיקה לא פחות מאשר השדים שהוא באה לגורש. השימוש במיתודה זו בולט גם בשעת טיפולו במחנה הדתי. גם המקורות מובאים תוך כדי מחלוקת הדיאלקטיקה המצויה בהן, ואי לכך מוצגת לפניו שוב מפלצת ذاتית שאת ראייה יש לכרות.³ מותר ואף רצוי לחודד את חילוקי הדעות ולהציג אותם בצורה קיצונית "כשני קטבים ניגודיים, שתי אסכולות, או שתי תרבותיות מדיניות" (89), אולם כשמאחוריו הטיפולוגיה מושמים במפורש או במובלע דמיות ריאליתות, השיטה זו הופכת לבלת מוסרית אכן לעממים עליה החשד שהמאקביים מתגנב לויכוח הפליטי הפנימי בתוכנו. הדוגנות בויכוח הפליטי, היא האימפרטיב של השעה.⁴

3 אדנים דברים אלה בדוגמה קטנה אך ממשוערת. הרכבי מעמיד בפניו שתי תפיסות של 'עם נבחר'. לפי הראשונה "הაרכילותות מחייבת", לפי השניה "הארכלות פורטת". שתי תפיסות אלו מודרגמות במאמריהם. הראשונה למשל ב"חביב אדם שנברא בצלם", השניה ב"חביבים ישראל שנקרוו בנימם למקום". אף מלה לא נאמרת על העובדה שני מאמריהם אלו אינם אלא שני חלקיים של מאמר אחד, مثل רב עקיבא. הדיאלקטיקה הקיימת בטקסט נמקחת לחילופין, כדי לחודד את הרושם.

4 הרכבי טוען שניתוחו רציונאלי וריאליסטי, ומתעלם מהבעיה המוסרית. במקומות אחד בלבד הוא חוטא לקונצפציה זו, בתארו את עמדת 'עו'ז ושלום' (273). ככליד טיעונים אחרים מובא טיעון פרכמטי: "שאין יד ישראל תקיפה", הדבר נחפץ לפסל: "גם טיעון כזה אינו פוטר

מעין זו, ובזה מחזיר הוא רבים אחרים בדורנו את הפולמוס האידיאולוגי הציוני, אחרת. תגובתי זו נכתבה בשם של קונצפציה אלטרנטיבית, דיאלקטיבית, המוכנה לקבל את האמת ממי שאמרה אף מיריבים פוליטיים ואידיאולוגיים, והמשתדרת למצוא את הדרך הרציונלית בין העמדות המנוגדות. זהה קו נצפיה המלמדת שייתכן ובתווך ה'טומאה' הרביזיוניתית (אסcola ב') בלשונו של הר' כבי מתגלגים ניצוצות קדושה רצינליים, ולעומת זה לא כל הצעה ומעשה של האסכו'לה שבאה לידי ביטוי בתנועת העבודה על גילגוליה השונות (אסcola א' בלשונו של הרכבי) הם דוגמא לתבונה מדינית.

אמנם כן, קשה להילחם לעמדה מסויימת וליצור לה דעת קהל, אם נשתמש בניתוחים 'מלומדים' (146). מבחינה זו יש לכוארה צדק בעמדתו הכלכלנית של הרכבי, המאיש את ה'אינטלקטואלים' באיסטנויות של הבדיקות יתר. אולם אם לא נזקק להבחנות וקוט נזקה של המחלת, דוגמת הרופא הנזק ב' ניתוח מסובך לסיכון מטבח. דוקא בשם ה'דיון הרציני' — בו נוכל "לפלס לעצמנו דרך בבעיותינו" (153) חיברים אנו להתנגד לסימפליפיקציות אלו. מר בגין נהג — אליבא דהרכבי — "בדרך דמנוגית... בהזהירו מתו צאות שליליות של דרך אחת" (153). ניתן להגיע לאותה תוצאה הרת אסון — "הטעשה" (153), אם נעמיד בפני הקורא דילמות יותר מדי פשוטניות. הצורך לחנק את העם מהיבאותנו דוקא להיות הוגנים אף עם אלה המשתייכים למקרה היריב.

הרכבי רואה את ספרו במסגרת הוויכוח על ההכרעות הגורליות העומדות לפניינו, כש-מטרתו המוצהרת היא לחנק את העם ולעורר את הבנת הציבור (7). דוקא במסגרת זו ההתיחסות למיתודיקה של הוויכוח ולתק-

מקובלים עלי דבריהם של חז"ל, וגם של היסטרוינוים לפיהם מרידות אלו היו, על כל פנים בחלקם, טעויות או יומות. לסוגייה זו אחזור עוד להلن. נדמה לי שאין לנו מספיק נתונים כדי להסביר את המסקנות שהרכבי מסיק מהם, או אף להסתיג מהם. לעומת זאת יש לנו אפשרות סבירה לשפט את העבר הקרוב. בהקשר זה יש לומר, שניתחו של הרכבי שגוי, כי לדאבותנו, מבחינה מסוימת, הציונות שהודרכה על ידי הגישה הקלסית, הלא-ירביזיוניסטית, נכשלה כישלון חרוץ, והעליה אולי על כישלון בר כוכבא, כוונתי לכישלון השואה.

נסחה לנוכח את הבעהו בלשונו של הרכבי הרכבי כותב — דרך אגב — על "ההשפעה הרוונית שהיתה למעבר לתקופת המדינה על האידיאולוגיה ה'ז'בוטינסקאית'" (151). ככל מר, הקמת המדינה הייתה בשביבן הרביזיוניזם טראומה. הקמת המדינה יצרה תקופה בה "הלוֹק הרוח של 'ציונות חרום' ורעיון האור קואציה והכיבוש, לא התאימו עוד" (104). הבה וננתח משמעותם של דברים אלה, הקשר רימם לאחד היסודות המכריעים שביעמות. לאסכולה האבולוציונית, של היגנינים, זו שבדברי הרכבי עסקה בתשתייה, שדיברה על הרואים של העמל העיקש ועל התוצאות המושחות לטוח אורך, ונשענה על תוצאות כוחה העצמי, לאסcolaה "חיוונית" זו, היה הרבה זמן. היא רצתה לבנות בארץ טיפוס חדש של אנשים יהודים מתוך סולתה של יהדות הגלות, מלאה שעברו מהפכה ור恵'ה. לעומת זאת, האסcolaה השניה, השילית רצתה לככוש, לקפוץ, הייתה לה אמנים פנטזיה של צבא, של מדינה, נטייה לאבסולוטיזם, לזמן חד-פעמי, אבל חייה עם ההרגשה שצורך להציג מהר את המונחים היהודיים מאירופה, כי אנו עומדים בפני קיטטורה. הם לא ידעו לבדוקஇeo מין קיטטורפה,

אם אכן קיימות בזיהוק שתי קונפליציות הרוינו של חלוטין הרכבי בטענתו שה'אות' ה'ז'בוטינסקאי גורם לכישלון של מלחמת לבנון. אבל ה'אות' המנוגד שהוא מתאר בספר זה, גורם ללא ספק, למחדל של מלחמת יום הכיפורים. אם ה'אות' הראשון הוא אשר עמד בפניו מצביאי הצבא בהזיותיהם לכיבוש עולם, הרי שהשני מייצג ללא ספק את מדיניות הפויס של מינכן. רק אם נעמיד את האלטרנטיבה על כל מרכיביה החיווניים והשליליים, יוכל להיות הוגנים לקורא החיבר לבחור בין השניים.

המסקנה האמיתית המתחייבת מדיון לא משוחץ בהיסטוריה הציונית היא שאם ה'ז'בוטינסקאית' טעתה, אולי, בתרופות שהצעה לנצח, הרי שהציונות הסוציאליסטית טעתה באופן עקבי בדיאנזה, על כל פנים עד לתקופה מאוחרת יותר. דוגמה אחת תשפיק. הרכבי מצבע על "טעות הרווחת בסכסוך" בישראל לגבי הבנת הסכסוך" שעל פיה "חיים משותפים בין יהודים לעربים" יביאו לפתרון הסכסוך (86). אולם, זו הייתה טעותה הטראהנית של הציונות הסוציאליסטית שהוועטה על-ידי האידיאולוגיה שלה לחשוב שאחוות הפעלים תוכל לנצח במשך הזמן את המתייחות הלاآומית השטחית. לפניו תופעה המעידת כמה עדים על הסכנה של הדוגמטיים האידיאולוגיים המתעקש שלא לראות את המאפיינאות. זו ללא ספק הסכנה המרכזית האורבת לפתחם של רודפי השלום האידיאולוגיים.

אני יכול לשפט את ההתרכזויות ההיסטוריה של המרד הגדול ושל מרד בר כוכבא.

את הבעהו המוסרית". חריגה זו אופיינית לכל טיפולו באידיאולוגיה של ה'ז'בוטינסקאי' מחד הדתי, אך על זה במקום אחר.

צד שני לבועיה, לדברי רשי' בשם המדרש (בר' לב, ח): "וירא יעקב מאד ויצר לו — וירא שמא יחרג, ויצר לו אם יחרוג הוא את אחרים". קול מוסרי זה מתערבב בקולות של התבוננה הגלותית' שקיבלה את השראתה מדבריו של ר' יהושע בן חנניה על החסידה שהכניתה את מקורה בלוע הארי, ואסור לה לבקש שכר נוסף על חייה, כי נפשה בשאלתה ועמה בבקשתה. ערבות הקולות לא הושיפ לא לתפישת צרכי הביטחון ולא להבהיר הדילמות המוסריות שלפניו. מבחינה זו חזר אני ומדגיש כי יש בספרו של הרכבי תרומה חשובה להפריד בין הדבקים האלה, וכך ראשו לאינטגרציה חדשה של הסוגיות. עוסקים אלו كانوا אכן בניתוח קר ואף לעיתים מקיא בלי של הסיטואציה. וכך עליינו לומר שוב, שהפתורן נמצא לא בראייה דואליסטית אלא בקבלה דיאלקטיבית של האלטרנטיבות. בהשקפה הציונית הייתה מעין 'ביקורת התברנה הגלותית', ובקשה של דרך אחרת. החסידה של ר' יהושע בן חנניה איננה שבילנו אלטרנטיבית ליוונה ולנצח.

מלחמת לבנו

אין אני רוצה להתווכח כאן על כישלון מלחמת לבנו. אולם אני רוצה להרהר אחרי כמה מעקרונותיהם האידיאולוגיים ואולי הסטרטגיים של אלה השוללים שלילה עקרונית את המלחמה הזאת, ושכמאותה.

הكونצפצייה שלנו מבוססת על הבחנה בין שני מיני מלחמות, מלחמות 'יש ביריה' ומלא' חמות 'אין ביריה'. בצדק מעיד הרכבי שבעצם לכל מלחמה יש ביריה שהרי אפשר גם לא להילחם בה. אולם אין קושייה זו מערערת על הבחנה. זו אפשרויות לוגיות ולא פוליטיות. יש אולם לדעתך מובן אחר חשוב למושג 'ביריה'. ואומר באופן פרדוקסאלי שחייבים

אבל הם צוקו. האסכולה הראושונה, שהיתה בשליטוון, אחראית המועד, ולא הצליחה למנוע את האסון הנדול בתולדות העם היהודי די. העצה שנייתנה ליהודי מזרח אירופה ללימוד לירות, הייתה יותר נבונה מאשר זו שיעצה להם ללמידה להחזק באט ובمعدר. אינני מדבר כאן על 'אשמה', אולם איך לא יורש הלוג לרש, כאשר קוראים אנו: "לא היה עוד צורך בפעולה חפואה להצלת יהדות מזרח אירופה" (151).

ביקורת התבוננה הגלותית

יתכן ואין לנו מודיעים מספיק לעובדות אלה. לדאבותנו יש לומר במפורש שעליינו לשנות החלוטין את תודעת העקרונות של האידיאורי לוגיה הציונית. הקונצפציה הציונית שרצה להציג את יהדות אירופה כשללה. התודעה הציונית שלנו בנוייה על יסוד אחר, על הרצון להיות אומה חופשית. הציונות איננה שבילנו ניסיון לפטור בעיותם של פליטים — בכוח או בפועל — אלא תוכאה של שאיפותינו הלאומיות. באופן פרדוקסאלי יש לומר שאנו קרוביים יותר מבחינה רעיונית למשברי הציונות מאשר לציוויליזציית ההרציליאנית.

את ראשיתה של התקופה המודרנית היהודית ניתן לראות בדבריו של אותו משורר שנחשב על-ידי אבותי כעורך ישראל, ובهم שומעים אנו את צדקו בבית הפקדות אומרים:

אך מה און פעلتני מה פשעתין
יען לפני רמייה לא נכנעתי
לפני איש רק הלב בעל נפש נכנעת
אשר עץ לנו בשת, עבדות, משמעת
ואני מאנתי עצתו לשם ...

המציאות הטרוגנית של חיינו במדינה העמיה אותנו לפני ההכרה שאמנים קיימים גם

נמנעו מלבור להט את הדרכן היחידה, שעשויה הייתה להצלחה: התקפה על רומי בכל החזיות האסיטית. לאחר ההתקדמות הראשונה נגד חיל המצב הרומי לא רדף אחרי האויב לסוריה. כאן ובארצות השכנות יכולו אולי למשוך אליהם בני ברית את כל העמים והמעמדות הבלתי מרווחים ולשלוח אש בכל הבניין של שלטונו רומי במצרים. הם נעמדו בארץ ישראל ובצרו כמה ערים והמתינו לבוא כוחות רומיים חזקים יותר, שבפניהם עמדו גבורה... גם בר כוכבא לא הפיק תועלת כל הנראה מ"האומות שמבוז", שנכונו להתאחד אותו לפיו די קסיס. אף על פי "שכל הארץ זועעה" הנביל הוא את מאמציו לכיבוש ירושלים ולי החזרת שלטון היהודי על מדינת יהודה (במבנה הצר) בלבד... רק אמונה משיחית נלהבת בהתערבות עליונים,عشוויה להשביר התעלמות כזו מכל "רייאלפוליטי" (ההיסטוריה חברותית ודתית של עם ישראל, ימי קדם, חלק ב', תשט"א, עמ' 137).

החתא ה'משיחי' בא לידי ביטוי לפי בארון באיה הייזקיות ל"רייאלפוליטיקה". אינני רד צח לחוץ משפט, שכן כך היו יכולים להתרחש הדברים, אולם אין לבטל כל אחר יד את מסקנותיו של היסטוריון המשיח לפוי תומו. על כל פנים, שורות אלו מלמדות אותנו אכן, שעליינו להיזהר מלטעון שלפנינו רק שתי דרכים, כאשר בעצם ישנן דרכים נוספות, והעקרית שבהן, פריצת המצור ולא רק חיזוק החומה. קריית הנטוונים שבמציאות הלכונית הייתה שגوية לשלוטין, אולם יתכן וההשראה הסטרטגית שבמיסוד מלחמת לבנון לא הייתה לגמרי פסולה. רוצח אני להדגיש, שאין לנו מכאן חיליה שזו היא דרך העומדת בפנינו...

אנו לצאת דוקא למלחמות "יש ברירה", כוונתי למלחמות שאנו יכולים לחרשות לעצםנו את הлокסוס להפסיד בהן. אין ספק שדבר זה לא פותר את הבעייה המוסרית. אין לצאת למלחמה אלא אם זו באה להבטיח את קיומנו מול סכנות עתידי. אולם מבחינת החישוב המוסרי-הפוליטי, ההיזקיות לנסיונות התחלתה של המלחמה אינן עקרוניות כל כך. אפשרות זו יכולה להיות כלי שרת נקי פוליטיים חסרי מצפון, אולם הסיגים שאנו מנהים אינם יכולים לבטל את העובדה העקרונית של מראות חוסר הוודאות, אין החור לה צריך לחכות עם ניתוח סרטני עד שיוכל להיות מאוחר מדי.

אם כי מטרתה של מלחמה לא הושגה, אין לנו מכאן שמטרותיה הסטרטגיות הן בלתי נכונות. האמנם יש לפסול לשלוטין מלחמות שיש להן מטרות סטרטגיות, כמו למשל, שינוי מושטים במדינות פרובלבמטיות. הייתה מיותר לשלוטין בשמחה על פעילות מעין זו, אולם במצב של סכנה חמור — אף אם הוא לטוח ארוך — האם יש פסול בהתערבות פוליטית. האם הפסול הבסיסי שבמלחמות לבנון היה אידיאולוגי או שמא יש כאן שגיאות ביישומה של סטרטגיה עקרונית נכונה, ולפי הנראה למי שעומד בחוץ גם בתחום הצבאי הטהור. מלחמת לבנון לא הייתה בה בשום פנים ואופן טקטיזיה של הסטרטגיה (299), להיפך היא הייתה מודרכת לפי מחשבה סטרטגית, שגوية הייתה מוגדרת לא יותר מאותה חשיבה הגורסת את מלחמת ה'אין ברירה', במובנה המ██ון, בלבד.

אינני יכול שלא לחזור ולהתיחס כאן שוב לאחד המודלים שהרכבי בחר לעצמו, את המרד הגדול. כשהוא מנתח את המרד, כותב שלום בארון:

חשיבות הדבר, שהקנאים בעצם...

זה: "אפשר להבין עם או מודינה המחליטים לסקן את קיומם בלחימה נגד תוקפן הזום לכובשים... התנגדות נואשת עד כדי התאבדות מצד הקורבן" (290). אלא שדברים אלה צריכים להגיע לתודעה הציבור החיבר להיות מודע למשמעות האמונה הלאומית על בסיסו הוא חי.

מהותו של החספם

מכאן חייבים אנו לעבור להיבט الآخر שבודיענו של פרופ' הרכבי. מה פירושו של שלומי מה מעמדו של אותו ההסכם שצורך להביא אותנו לס肯 את עצמנו על-ידי עזיבת השטחים? כאן חייבות להינתן תשובה ברורית, ודבר זה מחייב אותנו לא להבעת רצונותם, אלא לעיסוק במחשבה אוטופית לכארה, שתבדוק את מה שיקרה ביום שלמחרת, אחרי שמדיניות השלום הצליחה. פרופ' הרכבי ניתנת באופן משכנע את שתי הגישות האלטרנטיביות של העמדה הערבית. האחת השומרת על המטרה האחורה של השמדת ישראל, השנייה המוכנה להשלים בדיעבד עם קיומה. אך דוקא לאור הניתוח זהה, וכמי שמסכים עקרונית עם החלטה לשולם אף תוך ניתוח עצמי מכائب, נדמה שחייבים אנו להבהיר באופן חד-משמעות את מהותו של השלום, שלא דעתינו חיב להתבסס על שני עקרונות.

[א] הוא יכול כМОון נסיגה טריטוריאלית ישראלית, אולם הוא חייב לכלול גם נסיגה מפורשת ערבית-פלשנית. ההסכם חייב לכלול במפורש מעשה שלא יוכל להתר פרש חלק של שיטת ה'סלאמי', חיסול בשלבים של 'הישות הציונית'. אדים את דברי ברעיוון אקסטרגנטי, שייתכן ויש להמיר אותו אחר, אך למורות זאת מלמד על הכיוון ההכרחי. כן, אם יהיה, שינוי בסטאטוס של ירושלים, שינוי זה חייב להיות מלאה בהקניה

היום. אולם זאת היא אפשרות שאין אנו יכולים לדוחות על הסף, אם העוינות הערבית תגבר ותעשה מסוכנת יותר.

ירוג ואל עברו, על מה?

כל הטיעונים על רציניותם אינם יכולים לכנות על העובדה שלא מצאנו שמצ שאלת שובה לשאלת המרכזית, מהו ה'ירוג ואל עברו' הקולקטיבי של מדינת ישראל. מסכים אני עם הרכבי בטענה העקרונית שה'ירוג ואל עברו' איננו חל על השטחים. אין הסכמה זו פירושה הזדהות עם האדישות הקרה המופגנת כלפי חלקי מולדת, ואין הסכמה מתיחסת למסקנות הפוליטיות המעשיות הנובעות לכארה משלילת הערך המוחלט של השטחים. אולם אנו חייבים לדון גם על הצד החיברי של המחויבות שלנו. הבחרת ה'ירוג ואל עברו' המובלע שבתוועתנו, פירושה הבחרת האמונה היוסדת של קיומו הציוני. זה ללא ספק, אחד השטחים עליהם נאמר 'לבא לפומא לא גלייא', אולם מרות הקושי הפסיכולוגי האישי בו אני נתון כשהאני דין בסוגיה זו, דיוניו של הרכבי מכרים אותו להפוך את המובלע למופרש.

הנחה הבסיסית בסוגיה זו היא שקייםנו כאן מטרתו הוא עצמו. כלומר מטרתה של הציונות היום היא בקיום הפוליטי לשם. ואם הקיום הפוליטי יעמוד חיליה בסכנה יש להגן עליו מרות שהגנה זו תסכן סכנה רבה את העם היושב בציון. אין טעם לכמת טענה זו, היא יכולה להיות מובנת מבלדי זאת. מקובל על כולנו שאין להסתכן הסתכנות קולקטיבית, אולם علينا להסתכן הסתכנות הרבה כדי להגן על העצמות המדינית שלנו. לא — על שטחים, כן — על עצמות מדינית. איני חושב שיש אלטרנטיבה לניסוח זה. איני בטוח שהרכבי מתנגד לניסוח מעין

הוא זה המכיע פתרון גם לבעיה הפלשתית נאים שמחוץ לגבולות ארץ-ישראל. יתכן וה-פתרון צריך להיות מbasס על קאנטוניס פלשתינאים, שבחלקם יחייבו אותנו לפשרה טריטוריאלית כוABA, אך בחלקם צריכים לח-יב גם את ארצות ערב השכנות ליותר על חלק מהטריטוריה שלחן לאפשר את יצירתם של קאנטוניס מקבילים. ההתקדמות חייבת לה-יות מקבילה בכל השטחים. הבעה מחייבת פתרון כאב לכל הצדדים. זאת הערובה היחי-דה שלפנינו הסכם ולא חיסול בשיטת סלא-מי. יתכן והערותי אלה הין בבחינת חלום אוטופי באספמיה גרידא, אולם הן באות להציג יסוד חשוב ביותר המתחייב ממהות השלום: הוא יבנה רק על ויתוריים הדדים במשמעות האמיתית של המושג הזה, ולא על-ידי מחוות שיכולה להתפרש פירוש דר-משמעות.

רב המידיות של הסיטואציה

לפני שאסיים הערות אלו רוצה אני להזכיר לבעיה הדואליים בתחום אחר. הרכבי אינו מצטמצם לביעות ביטחון, אליבא דיזיה, הרס הכלכלה התרבות בעקבות נחונו של האתוס הציוני-נסקי שהגיע לידי מימוש. הדואליים בא לידי ביטוי גם בעיות כלכלה וחברה. אם כי אין בעיה זו עסקה אותנו כאן, ברצוני להתייחס אליה בקיצור, היה והיא מהו דוגמה נאה לצורך להיזק להבחנות דקות יותר. כמוago מעמיד בפניינו הרכבי אלטרנטיבה בין שתי עמדות. אולם גם כאן יש פישוט יתר מסוכן. אין לפניינו מאבק בין שתי קונцепציות. אליבא דאמת, בשלטון הליד כוז באו לידי ביטוי שלושה כיוונים אפשריים שונים: [א] כלכלה לאומי, לטובת המדינה והכלכל, כלכלה שהרכבי מייחס מבון רק לאסכולה השפואית; [ב] כלכלה ליבראלית;

מוסכמת של סטאטוס היהודי כלשהו בחלוקת הר הבית, למשל. CAB הוויתור חייב להיות הדדי, לא למען הצד, אלא למען התודעה שההסכם איננו חלק של חיסול בשני. קיימות אמנים קבוצות פלשתינאיות שלזדון, אף שיטת השלבים היא פגעה אידיד-אולוגית קשה. אולם ההתגברות על מניעה זו, אין פירושה ויתור על החתירה להגשمت החלום של פלשתין השלמה: "בכל משא ומתן עם הפלשתינים יש להביא בחשבון כי בניסורם שליהם טמוני להטוטי לשון ותחבולות לפיתוח תביעות וטעונים ומשום כך עליו להיות מדויק, לחסום הפטעות" (32). הר-כני לא הוכח שקיים גבול ברור ומוסכם בין חלום לבין מציאות ופעולה פוליטית. אין כמובן שום אפשרות להבטיח שלא יתרחשו שינויים פוליטיים מרחיקי לכת, אשר כתוצאה מהם תקים הנהגה חדשה שתחתור דוקא להגשمت החלום. כמובן, התשובה היא שאין פתרון מושלם וכולם נגועים באירועאות. אולם יש לדרש דבר שאינו קשור עם העתיד אלא עם ההווה של המומ"מ. מעשים — לא ניסוחים — שיש בהם משום פשרה. אנו נctrץ להאבק כאן מאבק קשה על הפשרה. علينا לדרש אותו מאבק גם משותפיינו למשאותמן.

[ב] המחשבה הפוליטית שפרופ' הרכבי קורא לה, חייבת להתייחס לא רק לאפשרותו של ההסכם, אלא גם, וביחוד, ומה שיבוא לאחר-כך. ההרגשה האiomה המתעוררת כש-קוראים חלק של תוכניות השלום של אלו שמדוברים על האופציה הירדנית, היא שהשי-لوم מתבסס על העיקרון של ה'שאבעס-גוי'. חיוט ואינו יכולים — פיסית או מוסרית — לפתור את בעיות הפלשתינאים, לפיכך הפתרון צריך להיות העברת הבעייה למגרש הערבי, אשר נראה ידע לטפל בהן, אולי על-ידי הדגם של ספטember השחור'.

פתרונות היחיד שיש בו מחשבה סטרטגית

הסתאמות של הנורמות בהתנהגות הציבורית" (150).

הרכבי מתעלם כאן מהשינוי הדימוגרפי, וצמיחתו של דור חדש, דורם של בני העליה המוניות אבל גם דורם של בני נוכדי המיסדים. האם השינוי שבדורות היא תוצאה מקרית שלسلطון היליכוד או שמא ישן בעיות סטרוקטורליות עמוקות יותרו הלווא הן הן אותן הבעיות שהביאו את מחציתו של העם לניכור מהמדינה לאו דווקא "בגלל הסתייגותם ממפאי" ו"מהמערך", אלא מפני שהיו במצוקה אמיתית. זו היא גם מצוקתם של אלה, עליהם נחרץ המשפט "גדל הביטחון העצמי של חוגים דתיים בארץ". נראה שחר גיס אלה אליבא דהרכבי רואויים להחזיק בנכס לגיטימי אחד ויחיד, תסביך נחיתות אויל המהפק הוא ביתוי לעובדה של Robbins נמאסו כללי המשחק שdone רבים לחוי 'אשר' מהפירים הפוליטיים שהמסד השפוי מוקברחמיו הרבים לזרוק לו.

בעיות אלו אין סיבה מספקת, להרכבי פתרון אחר: "אין זה מקרה שחלק ניכר מהמצביעים לחרות היו עולים..." (152). עובדה בסיסית זו מוסברת עלידי הרכבי לא כתוצאה מצוקה פוליטית, עדותית, חברתית או כלכלית, אלא בכך שהניכור מההיסטוריה הציונית הולידה בהם צורת חשיבה ומנטאליות בלתי נכונם. אם איןני מתמיד ביחס הביטחון — זו הרי מנת חלקי האובייקטי בית — ומנסה אני למרוד במעמד, הרי זו רק תוצאה של חסר חינוך למאנטליות נכונה.

נראה שהפתרון נמצא 'בחינוך מחדש'. הרכבי חשב כי ניתוחו הוא ייטוי 'בעל כורחו' לאמת הקודמת לשולם. למרות שבכל לב היה רוצה לעשות זאת אין הוא יכול לראות בחלוקת שבין המוניותחלוקת נגיטימיתו (116). לעומת זאת אין לבקר את המושבות קודמות בمعنى "גנרייציה של

[ג] כללה פופוליסטית. לדעתו בעייתה של הכלכליה בתקופת שלטון היליכוד לא נבעו מהכוון השלישי, הליברלי, הפופוליסטי, אלא דווקא מהכוון השני, הליברלי. מי שambil את דבריו של בגין "להטיב עם העם" כמתיחסים להתשරות בברשתה, אוטם אוזנו וליבו לב-יעותיהן של שכבות נרחבות באומה, בהן הרגש בגין. השולל מכל וכל 'מדיניות פופוליסטית', דווקא הוא פוגע במדינה ובעם בטוחה הבינווני והארוך. פשעה של ממשלה הליכוד נעוץ לא במדיניות הפופוליסטית אלא בה שניסתה ליישם מדיניות ליברלית-פופוליסטית.

ההבחנה בין שתי הקונצ派ציות הכלכליות מזכרת עליידי הרכבי במקום אחר (152), אך אין היא באה לידי ביטוי במקום המכريع. מה פשעה של האינטילגנציה? שככל אחד ואחד רוצה להציג את עמדתו מתוך הדגשת שנייה בין לבין האחראים (281). יתרו לכך הם פניהם הדברים. אולם הדבר הוא תוצאה של העובדה שאכן 'האינטלקטואלי' רוצה לראות את גונו הצל והאור ולא להיגור אחורי חלוקת הכל בין בני האור ובני החושך. אמנים כן, הביקורת העצמית היא הכרחית, הצורך בה 'דוחק הימים יותר מדי פעם'. אולם הספר הזה מפעיל אותה באופן מיוחד בmino, כשהוא מכח 'על חטא' על חזרו של בעל הקונצפציה השנייה. ראיית רב-הגוניות של העביה פוגעת כנראה במאבק. אולם הדגשה זו חשובה דווקא היום כשיתכן וחטאים דומים ייעשו בשם אותה קונצפציה כלכלית שאינה מתאימה למציאות שלנו כאן, היום.

הבעיות הכלכליות הן כמובן, לפי הרכבי, רק חלק אחד מהמציאות העגומה, אליה הידרדרנו. ההידרדרות היא, כמובן תוצאה של שלטון היליכוד: "היא התבטאה בחרעה הגדולה שהלה בזמן שלטונות ברוח הציבורית, בפרימיטיביזציה ובהטפה של החשיבה, כי

באופן פרדוקסלי, רק הפעולות המשותפת של מדיניות ההתיישבות בשטחים של הימין וקריאה לשלוום על-ידי השמאלי יש לה סיוכו כלשהו לשנות את המצב. זהה תופעה די-לקטיבית משונה, אולם לא יותר מזורה מאשר הטענה שיש 'טרור לנמען הסדר' (52). באופן פרדוקסלי מה שנקונן לגבי הטרור נכוון גם

לגביה ההתיישבות בשטחים מקל וחומר.

הערה זו על בעלייריה אובייקטיביים מביאה אותנו לסוגייה כאובה אחרת. ביחס מרגיזה בגלל העול שבה, האשמה שהמחנה הלאומי, גוש אמונים והקרובים להם, אשימים בהופעתו של הרוב כהנא ותנוועתו. ניתן להבין יפה את המוטיבציה שמאחורי כל זה. זהו ניסיון להעביר על כתפי מישחו את האשמה האבוחות על 'המזר' הפוליטי הזה. גם כאן, איפכא מסתברא. אין בעניינו ספק שהסימפתיה לתנוועה זו נולדה וניזונת מן החולשה וחוסר האונים שהוכחו בחזיותות שונות, כמו למשל, חזית הטרור. לא צריך להיות מזרחן כדי להבין שאכן "תפקיד הטרור להציג לישראל ולהטרידה, למנוע ממנה מנוחה, להרטיע יהודים מלעלות אליה... להחליש את ישראל ולהאיץ בתהליך הקמילה" (52). אין הטרור מהווע איום מהותי על המדינה, אולם הוא מהווע בעיהuai שאפשר לחוות אותה. ועוד שדבר זה לא יובן הקצנה תלך ותרחב על כל פנים מן הרاوي שմבקרים למיניהם היו מודעים שזיהויו של כהנא עם המחנה הדוטי בכלל היא מעליבה לא פחות מזיהויו של הציונות עם האנטישמיות. גם שמה שמענו לא פעם האשמות סוטות על שיתוף פעולה. ואף על ברית אובייקטיבית.

ומשו על חינוך

אסיים את דבריו במספר הערות על המטרות החינוכיות שלפנינו. נדמה לי שהרכבי היטיב

הרע בכל הזמנים... הליכוד רע, המערך רע, ואין הבDEL...". (114). אם נעשה כך "עלול להתפתח יאוש כלל". קריית הספר של הרכבי איננה מצילה אותו מיאוש כלל זה, והוא אך תורמת לו. וכך אם דבר זה "ישיע לעמדות לאומיות הקיצונית", אינני חושב שיכולים אנו לקבל נחמה ואני אנו יכולים יותר על הבכורה של האמת, "כלומר להען מדת הדברים לאשורם". אין הפטرون נועז באחיזה עיקשת באחת האסכולות, אלא בניין סיוון לראות מחד גיסא את שגיאותיה של כולם, כולל האסכולה הדתית, ולנסות מайдץ גיסא להגעה לידי אינטגרציה של כולם, לגופן של הביעות. אמנם כן דרוש ניתוח עצמי קרב ואצורי, ולא תובנה של עוינות, כהودאת בעל-דין (116).

בעלייריה אובייקטיביים ואחריות

דברים אלה מביאים אותנו לתהום אחר, רגש במינוח, המחייב התייחסות גם הוא. הרכבי מתאר לפניו את המציגות – כאן הוא כלל לא יוצא דופן – כאילו קיימת ברית אובייקטיבית בין הקיצוניים של שני המהנות, בין שתי חזיותות-סירוב שלא רוצות הסדר של פשרה. בכיוון זה מטיף הרכבי: "ニシマー מלאה" – יות בעלי ברית לקיצוניים [הערביים ש"יר] לסייע להם. עד כה לא עקרה מדיניות ישראל למתונים, ובlude עקרה זו הם לא יכולים להתמיד בעמדתם" (23). ללא ספק יש לומר כאן איפכא מסתברא. היהות ו"הקיצוניים יcores לים להתמיד במצב של איהסדר" (23), הרי שדווקא מי שמשנה את הסטאטוס-quo, הוא הבעלים-ברית האמתי של המתונים. לשון אחרת, המתונים קיבלו כוח רק הודות לזה שהשתכך נוע שקייר הברזל קיים ויעיל, ובמיוחד כשהגינו לכלל תודעה שייתכן והולך ונוצר מצב בלתי-הפיק בשטחים ואין לחכות יותר מדי, כי הזמן לא תמיד פועל לטובות הפלשתינים.

[ג] עליינו להאבק לחיזוק חיותה של הרוח הלאומית, ועידוד הביטויים העממיים של האומניות האצילה (53). חיזוק הרוח הלאומית הכרחית, הייתה ובינינו "לבין ארצות ערבי מנהלת תחרות בהtanונות או בהסת-אבות (Competitive Decadence) ואכן בתחום זו העربים מקדימים אותנו" (81). בתחרות זו העربים מקדימים אותנו" (81).

להגדיר את המשימות החינוכיות של דורנו,
ואני מבקש מהקורא שיחפש במקור את הפר
דוכסאליות שבעיקרים אלה:

[א] על הפרט לראות עצמו גם בשליחות לאומית, הדבר עשוי להשפיע על המגמה הדימוגרפית והטריטוריאלית (27).

[ב] על הפרט להיות משוכנע בזכותנו המוסרית (45).